

УДК 336.71:330.341.2

О. О. Годуєв,

Харківський державний університет імені В. Н. Каразіна

ІНСТИТУЦІЙНІ ФОРМИ СТРУКТУРИЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

На основі аналізу чинників структуризації банківської системи доведено, що інституційно структуровані фінансові ресурси є носієм змістовної економічної інформації, яка забезпечує ефекти збагачення та ускладнення інституційного середовища банківської діяльності відповідно до масштабів і складності потоків ліквідності.

Ключові слова: інститути, ліквідність, довіра, банківська діяльність, фінансові ресурси.

Постановка проблеми. Останнім часом у науковій літературі значна увага приділяється інституційному змісту та інституційним чинникам розвитку банківських систем в умовах ринкової трансформації. Інституційним аспектам структурування банківської системи присвятили декілька змістовних робіт відомі українські вчені, серед них Г. Азаренкова, О. Головка, С. Шульга [1; 14]. У цих роботах інституційна сторона перетворень розглядається з точки зору законодавчо фіксованого розподілу повноважень і відповідальності учасників банківської системи. Питання інституційного забезпечення стійкості банків і банківської системи в цілому аналізуються в публікаціях О. І. Барановського [2], Р. А. Гриценка [6; 7], Ж. Довгань [9], А. М. Мороза [16]. Особлива увага в сучасній літературі приділяється ролі банківських інститутів у забезпеченні національної економічної безпеки [3; 9].

У ряді досліджень розглянуто питання використання іноземного досвіду в інституційній розбудові ринку банківських послуг [15; 21] та обґрунтування інституційних шляхів підвищення конкурентоспроможності вітчизняних банків [4; 14]. У публікаціях Ю. В. Прозорова досліджуються проблеми впливу інституційних перетворень на концентрацію банківського капіталу в Україні, аналізуються інституційні особливості банківської концентрації в зарубіжних країнах [20–22].

Така увага до інституційних механізмів розвитку банківської сфери є не випадковою, тому що саме в інституційній сфері відбуваються найбільш важливі події ринкової трансформації, включаючи і становлення та розвиток сучасної банківської системи.

У той же час існує певний відрив інституційних досліджень у сфері банківських перетворень від деяких принципових положень і методологічних інструментів сучасної інституційної моделі функціонування

та розвитку господарчих систем. Мова йде насамперед про інституційні механізми і наслідки еволюційних процесів в економіці та роль інституційних інструментів у державному регулюванні соціально-економічного розвитку. Наслідком цього є непослідовність процесів інституційного реформування банківської сфери як важливої складової національного соціально-економічного розвитку, суперечностей між критеріями її фінансової та інституційної ефективності.

Особливо ці суперечності проявилися в умовах світової фінансової кризи 2008–2009 років, коли виявилось, що швидке кількісне зростання банківської системи України у попередні роки не було підкріплено відповідними інституційними заходами щодо адекватного розвитку державного контролю та ризик-менеджменту. Це свідчить про те, що необхідно забезпечити системну цілісність інституційних умов економічного зростання та розвитку банківської системи України.

Метою статті є з’ясування змісту інституційних інструментів і механізмів структурування банківської системи з огляду на потреби розвитку економічної науки та економічної практики.

Виклад основного матеріалу. Значний вплив на структурний розвиток банківської системи спричиняють формальні та неформальні інститути зовнішнього походження, які по-своєму обмежують і спрямовують діяльність банків. З одного боку, поява нових обмежень у вигляді правил і норм додає до національної системи інститутів ще декілька важливих елементів, які забезпечують сумісність зовнішніх і внутрішніх потоків ліквідності. Вони виконують роль своєрідного “перехідного пристрою”, який дає можливість використовувати зовнішні ресурси у внутрішньому обігу, а внутрішні ресурси – у зовнішньому.

Ці інституційно структуровані потоки ліквідності є одночасно і носієм змістовної фінансової та інституційної інформації, яка враховується як інституційний фон при прийнятті рішень. Необхідність виконання міжнародних вимог щодо укладення та виконання банківських контрактів несе з собою декілька ефектів.

По-перше, виникає ефект збагачення та ускладнення інституційного середовища банківської діяльності відповідно до масштабів та складності потоків ліквідності ззовні. Тільки за цієї умови національна банківська система та економіка в цілому здатні ефективно використовувати зовнішні ресурси. У зворотному випадку ресурси не можуть бути використані ефективно і, навпаки, завдаватимуть шкоди національній господарчій системі та її інституційному розвитку.

По-друге, національні інститути банківської системи, що вже склалися, отримують додатковий імпульс для упорядкування, оптимізації та

узгодженості. Це само по собі вже є чинником інституційної реструктуризації банківської системи.

По-третє, виникає ризик інституційної перенасиченості банківської системи, коли деякі інститути дублюють один одного, або ризик інституційної несумісності, коли зовнішні і внутрішні інститути суперечать один одному. Навіть у тому випадку, коли національні інститути банківської системи виглядають як застарілі, неефективні, вони можуть виконувати важливі комплементарні функції в інституційній системі національної економіки в цілому. Скорочення таких інститутів загрожує втратою інституційної цілісності банківської системи та економіки. Можлива ситуація, коли банківська система піде шляхом саморозвитку, втрачаючи прямі та зворотні зв'язки з національним ринком.

Інституційна “потужність” банківської системи залежить від її масштабів по відношенню до економіки в цілому. Зазвичай використовують показник так званої фінансової глибини як відношення активів банківської системи до ВВП. Якщо інституційно збалансована банківська система охоплює всі основні ланки господарської системи, це означає, що банківська складова національної системи інститутів є одночасно і інституційним середовищем для більшості суб'єктів господарювання. Внаслідок цього можна зробити висновок, що інституційне оточення банківської системи є сприятливим. Бути суб'єктом господарювання і бути клієнтом банку – це тотожні умови.

Якщо ж рівень фінансової глибини є недостатнім, то значна частка суб'єктів залишатиметься поза межами банківських стандартів, норм і переваг. У цьому випадку інституційне середовище може містити в собі значні зони неринкових норм, стандартів, традицій і звичаїв. Таке середовище може бути стосовно банківської системи інертним або навіть конфліктним. Поки така ситуація зберігається, трансакційні витрати банківської діяльності залишатимуться на високому рівні. Для подолання такого становища необхідно поступово залучати більш широке коло клієнтів у банківську систему.

Таким чином, у процесі ринкових перетворень важливу роль відіграє збалансоване зростання рівня фінансової глибини економіки. У цьому випадку на певному етапі процесу відбувається значне укріплення довіри до банків, тому що більшість суб'єктів є учасниками однієї і тієї ж системи правил, норм і стандартів. Спрацьовує ефект “всі так роблять”, і тому банківські процедури як такі не лише стають самі об'єктом довіри, а ще й створюють стійкий інституційний фон для широкого кола господарчих та споживчих взаємозв'язків, що і розширює простір позитивних очікувань щодо укладання та виконання угод.

У трансформаційній економіці України відносно надійним показником фінансової глибини може служити відношення маси клієнтських

коштів у банках до реального ВВП. До таких коштів можна віднести зобов'язання банків, які виникають як наслідок відкриття рахунку клієнта на зарахування на нього коштів (табл. 1). Безпосередньо цей показник пов'язаний з показником монетизації економіки, але відрізняється від останнього тим, що характеризує схильність економічних агентів не просто зберігати грошові залишки, а ще й розміщувати у будь-якій формі на банківських рахунках.

За точку відліку візьмемо 1999 рік, тому що в попередні роки, з моменту введення повноцінної національної грошової одиниці у 1996 р., в економіці існував значний дефіцит платіжних засобів, і на першому місці для суб'єктів стояло питання, де взяти гроші, а не де їх зберігати.

Таблиця 1

Динаміка номінального ВВП, зобов'язань банківської системи та їх співвідношень у 1990–2008 роках

Показник	Рік									
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Номінальний ВВП, млрд. грн.	130,4	170	204,2	225,8	267,3	345,1	441,4	544,1	712,9	949,9
Приріст номінального ВВП, % до попереднього року	27,1	30,4	20,1	10,6	18,4	29,1	27,9	23,3	32,5	31,8
Зобов'язання банків, млрд. грн.	12,2	18,7	25,7	37,7	61,6	83,0	132,7	184,2	279,7	359,7
Приріст зобов'язань, % до попереднього року	45,8	53,3	37,4	46,7	63,4	34,7	59,9	38,8	51,8	28,6
Відношення зобов'язання до ВВП, %	9,3	11,0	12,6	16,7	23,0	24,0	30,0	33,9	39,2	37,9
Приріст відношення зобов'язання до ВВП, %	16,3	18,3	14,5	32,5	37,7	4,3	25	13	15,6	-3,3

Джерело: Бюлетень Національного банку України. – 2009. – Травень. – С. 40; 74; Бюлетень Національного банку України. – 2008. – Жовтень. – С. 38; 113.

Дані цієї таблиці надають можливість виділити цікаві закономірності інституційно-монетарного розвитку господарчої системи України у 1999–2008 роках. Ці закономірності певним чином пов'язані з суперечливим процесом ринкових реформ і можуть слугувати основою для формулювання актуальних і перспективних завдань структурування банківської системи України.

По-перше, ці дані можуть служити доказом про наявність своєрідного стрибка у процесі зростання рівня фінансової глибини та довіри до банківської системи в 2002–2003 роках. За ці два роки відношення зобов'язань банківської системи до номінального ВВП зросло на 82,4 %, у той час як за три попередні роки це відношення збільшилося лише на 57,5 %, а за п'ять наступних років – на 64,7 %.

По-друге, як правило, за роком з високими темпами зростання в динаміці фінансової глибини слідує рік зі значним зниженням цих темпів. Таке спостерігалось у 2000 і 2001 роках, 2003–2008 роках.

По-третє, у 2004–2008 роках динаміка відношення зобов'язань банків до ВВП уповільнилася, а у 2008 році взагалі цей показник знизився на 3,3 %.

Розглянемо ці закономірності з точки зору аналізу процесів структурування банківської системи. Стрибок у динаміці фінансової глибини у 2002–2003 роках є результатом послідовного ринкового реформування у попередній період. Попит на гроші завдяки монетизації розрахунків, обмеженню бартеру, зниженню темпів інфляції зростав неухильно, що призвело до збільшення касових залишків підприємств і домогосподарств. Але в ринковій економіці схильність до утримання ліквідності є ще й результатом можливості збереження грошей у банківській системі. Зустрічний рух суб'єктів – ринки, в яких є гроші, та банків, яким потрібні гроші, призвів до швидкого зростання зобов'язань банківської системи. Довіра до банків отримала своє матеріальне вираження у вигляді величезної суми коштів, яка прийшла до банків за ці два роки – 35,9 млрд. грн.

Водночас з багатьох причин політичного та соціально-економічного характеру у 2004–2008 роках реформи уповільнилися. Зростання соціального статусу ринкової діяльності, ринкового успіху та грошей припинилося. Цьому ж сприяла і експансія бюджетних витрат соціальної спрямованості, коли саме виплати з держбюджету становили більшу частку приросту доходів населення. Тому цілком закономірно, що у ці роки позитивна динаміка фінансової глибини мала інерційний характер, а у 2008 році взагалі перетворилася на від'ємну.

Зі свого боку, починаючи з 2005 року банки отримали альтернативні джерела ліквідності завдяки легкому доступу до зовнішнього фінансового ринку. Тому для них відносна фінансова та інституційна

цінність внутрішніх джерел ліквідності знизилася. У той же час швидко зросла цінність клієнтів як позичальників. Це вимагало застосування методів активного кредитного маркетингу (майже мережевого) на тлі послаблення ролі критеріїв платоспроможності. У свою чергу, це породжувало погіршення якості фінансових рішень позичальників банківської системи – як юридичних, так і фізичних осіб.

Нехтування внутрішніми постачальниками фінансових ресурсів неминуче супроводжувалося зниженням якості обслуговування на тлі прихованого зростання його вартості, що містило загрозу втрати довіри до банків. Таким чином, позначився інституційний розрив у розвитку банківської системи, коли зростання наявних ресурсів системи, в основному зовнішнього походження, суттєво випереджало інституційну спроможність споживачів і постачальників ринку банківських послуг України щодо їх ефективного використання. Більш того, саме цей розрив до певного часу надавав можливість подальшого накопичення зовнішнього боргу банківської системи та внутрішнього боргу для її клієнтів. Це може служити класичним прикладом так званої “інституційної пастки” [18], коли інституційна недосконалість породжує стан *квазі-рівноваги*.

Насправді за ці роки відбулося несприятливе для інституційного розвитку структурування банківської системи, в якому інституційний чинник набув негативного значення. На зростання зовнішнього боргу більш охоче йшли банки, що мали низьку якість ризик-менеджменту. Восени 2008 року цей розрив, в умовах зовнішнього шоку, призвів до різкого зниження довіри до банків, масового вилучення депозитів, втрати ліквідності багатьох банків.

Глобальне стиснення ліквідності перекрило доступ банківської системи України до ринку зовнішніх запозичень. Зменшення експортних надходжень на тлі від’ємного сальдо за фінансовим рахунком обумовили шок пропозиції іноземної валюти на внутрішньому ринку та девальваційний тиск на гривню. Зазначені зовнішні чинники в сукупності зі зростанням недовіри до банківської системи та значними девальваційними очікуваннями, що періодично підбурювалися в засобах масової інформації, зумовили відтік ресурсів із банківської системи, підвищення ринкових ставок, що призвело до недоступності кредитів та з 2009 року – проблеми “кредитної стагнації”, а в окремих сегментах кредитного ринку – “кредитного стиснення”.

Зокрема, після девальваційного зростання кредитів банків за вересень – грудень 2008 року на 30 % (до 734 млрд. грн.) його обсяг протягом 2009 року коливався на рівні 715–723 млрд. грн. [17], тобто протягом 2009 року не відбулося приросту в обсязі загального кредитного портфеля банків, що свідчить про кредитну “стагнацію”.

Основними екзогенними чинниками (незалежними від Національного банку), що зумовили зменшення доступності кредитів, були:

- *зменшення доступу банків до міжнародних ринків капіталу та відтік депозитів з банківської системи* спричинили кризу ліквідності та, відповідно, унеможливлення банками виконувати кредитну функцію через суттєве скорочення ресурсної бази;
- *обрана на початковому етапі кризи стратегія банків, спрямована на виживання в умовах кризи ліквідності*. Відтік депозитів на початковому етапі кризи та високий ризик відновлення відтоку в будь-який момент у 2009 році зумовили необхідність утримання банками високої ліквідності для уникнення втрати платоспроможності та фінансової стійкості;
- *зменшення довгострокової ресурсної бази банків*. Протягом кризового періоду відбулися кардинальні зрушення в строковій структурі депозитів: питома вага депозитів строком від 1 до 2 років зменшилася з 36 до 19 %, строком понад 2 роки – з 10,7 до 6,4 %, в той час, як зросла питома вага депозитів на вимогу з 31,2 до 34,7 % та депозитів строком до 1 року з 22,1 до 39,8 %. Така тенденція пов'язана з тим, що через невизначеність і ризики вкладники надають перевагу короткостроковим депозитним програмам, а доступ до зовнішньої ресурсної бази в період кризи обмежений, що призвело до зменшення ресурсних можливостей банків щодо довгострокового кредитування економіки;
- *зменшення кредитоспроможності позичальників (фізичних осіб та суб'єктів господарювання)* через зниження номінальних доходів населення та виручки підприємств, знецінення забезпечення через обвал цін на ринку нерухомості, ослаблення балансів позичальників в умовах кризи через малі економічні перспективи, зменшення економічної активності та можливостей заробити. Зазначені причини підвищили ризикованість кредитних операцій;
- *під час кризи у банків з'явилися нові, більш дохідні та менш ризиковані операції на валютному та фондовому ринках (ОВДП)*. Девальваційно-ревальваційні хвилі, зумовлені переважно спекулятивними чинниками, є джерелом значних прибутків для банку та інших суб'єктів валютного ринку. Це також було причиною обмеження кредитних вкладень в економіку з метою утримання вільної ліквідності для використання можливостей одержання прибутку на валютному ринку. Щодо фондового ринку, то політика ціноутворення на ринку ОВДП нівелює усі заходи НБУ щодо стимулювання кредитування економіки та зниження кредитних ставок. Нині середньозважена дохідність за ОВДП, розміщеними на первинному ринку, перевищує

дохідність, яку пропонують депозитний та кредитний ринки, тим самим спонукаючи ставки на цих ринках до зростання (з вересня 2009 року), та стимулює переливання ресурсів банків та інших суб'єктів грошового ринку в ОВДП. Зокрема, на кінець 2009 року 27 % розміщених ОВДП на загальну суму 19,22 млрд. грн. знаходяться у власності банків і 12,6 % (8,92 млрд. грн.) – у власності інших суб'єктів;

- *підвищення вартості кредитів та зростання в процентній ставці премії за ризик.* Кредитні ставки, особливо на початковому етапі кризи, значно зросли і продовжують залишатися високими, а премія за ризик – значною. Це є важливим чинником недоступності кредитів для суб'єктів економіки;
- *зростання проблемних кредитів у структурі кредитного портфеля банків з 1,3 % у 2007 році до 8,8 % за станом на початок грудня 2009 року.* Погіршення якості кредитного портфеля зумовило втрату банками ресурсної бази, доходів і необхідність формування значних резервів за кредитними операціями. Зазначені чинники зумовлюють те, що банки об'єктивно неспроможні нарощувати обсяги кредитування, а свої втрати прагнуть компенсувати вищими відсотковими ставками за кредитами.

За потужного впливу зазначених зовнішніх чинників дія обмежувачих антикризових заходів Національного банку (обмеження на початковому етапі кризи обсягів приросту окремих видів кредитів, підвищення облікової ставки, обов'язкових резервів, вимог щодо дотримання валютних дисбалансів та ін.) мала більш значний стримуючий вплив на кредитний ринок, ніж наступні стимулюючі заходи (зниження облікової ставки, вимог за обов'язковими резервами в національній валюті, цільові кредити рефінансування, преференції банкам, що здійснюють кредитування пріоритетних напрямів) і не призводили до нарощення кредитного портфеля банків у 2009 році та виходу із кредитної стагнації.

Швидкі темпи приросту кредитних вкладень (кредитна експансія) змінилися "кредитним стисненням" в більшості сегментів кредитного ринку. У докризовий період високі темпи зростання демонстрували кредитні вкладення банків як у розрізі суб'єктів економіки (юридичним та фізичним особам), так і в розрізі видів валют. Темпи зростання кредитних вкладень в іноземній валюті у 2008 році сягали 200 %, головним чином за рахунок девальвації гривні у жовтні – грудні 2009 року [8]. Темп приросту кредитного портфеля банків у 2008 році становив 172 %. У 2009 року кредитний портфель банків скоротився на 2 % порівняно із 2008 роком. Скорочення кредитного портфеля банків відбулося за рахунок від'ємних темпів приросту кредитів, наданих в іноземній

валюти, та кредитів, наданих фізичним особам. Позитивні темпи приросту у 2009 році демонстрували лише кредити в економіку в національній валюті (116,9 %) та кредити, надані юридичним особам (105 %), насамперед за рахунок кредитів, наданих юридичним особам у національній валюті, які зросли на 127,7 %.

У кредитному портфелі відбулися зміни, які характеризуються такими тенденціями.

Зросла доларизація кредитного портфеля банків у вересні – грудні 2008 року з наступним її зменшенням до докризового рівня. Девальвація гривні зумовила зростання в гривневому еквіваленті обсягів кредитів банків, наданих в іноземній валюті, на 7,7 % (з 51,4 % у вересні до 59,1 % у грудні 2008 року). Така тенденція є проявом девальваційного балансового ефекту, який позначився на зростанні гривневого еквіваленту активів і зобов'язань в іноземній валюті. Для усунення такого негативного прояву балансового ефекту, як зростання витрат у гривневому еквіваленті на обслуговування зобов'язань більшість позичальників прагнули в міру можливості скоротити кредитні зобов'язання в іноземній валюті (достроково повернути чи конвертувати кредит у гривню за узгодженням з банком курсом).

У гривневому еквіваленті зменшилися обсяги кредитів в іноземній валюті, у тому числі надані юридичним та фізичним особам. У 2009 році порівняно з груднем 2008 кредити банків в іноземній валюті зменшилися на 15 % (з 433,8 до 367,8 млрд. грн.) [8]. Це було пов'язано як із прагненням позичальників зменшити свої витрати по обслуговуванню боргу шляхом повернення та реструктуризації кредитів, так і завдяки антикризовим заходам Національного банку України, спрямованим на обмеження кредитування суб'єктів, що не мають джерел валютної виручки, та усунення валютних дисбалансів. За станом на 01.10.2008 зовнішній борг банківської системи досяг 42,1 млрд. доларів США, що становило більше 40 % валового зовнішнього боргу держави, а обсяги залишків за валютними кредитами зростали значно швидше, ніж залучені банками валютні депозити (табл. 2).

Зрушенням у суб'єктному складі кредитного портфеля сприяли нормативні обмеження Національного банку, спрямовані на дестимулювання кредитування в іноземній валюті позичальників, що не мають джерел доходів в іноземній валюті, та усунення валютних дисбалансів. Національний банк у грудні 2009 року суттєво підвищив нормативи обов'язкового резервування. Крім того, було введено 50 та 100-відсоткові норми (залежно від категорії кредитної операції) резервування за кредитами в іноземній валюті для позичальників, які не мають підтверджених джерел надходження валютної виручки. Насправді остання

вимога до мінімуму обмежила коло потенційних позичальників валютних кредитів і зробила їх економічно не вигідними для банків.

У кінцевому підсумку наприкінці 2009 року диспропорції у валютній структурі банківських активів і зобов'язань дещо зменшились, однак все ще залишаються достатньо високими (див. табл. 1).

Таблиця 2

Обсяги залишків за наданими банками кредитами та залученими депозитами за валютною ознакою

Показник	За станом на		
	01.01.2008	01.01.2009	01.01.2010
1. Кредити видані	426,9	734,0	717,5
в тому числі:			
– в національній валюті	213,8	300,2	349,5
– в іноземній валюті	213,1	433,8	367,8
2. Депозити залучені	279,7	357,2	327,7
в тому числі:			
– в національній валюті	189,9	199,7	173,6
– в іноземній валюті	89,8	157,5	154,2
3. Коефіцієнт покриття валютних кредитів валютними депозитами	0,421	0,363	0,419

Низька фінансова освіченість населення та неусвідомлення ними валютних ризиків у поєднанні з агресивною докризовою кредитно-борговою політикою банків, спрямованою на перекладення валютних ризиків на позичальника, призвели до значних збитків цих позичальників від зростання гривневого обслуговування боргу в іноземній валюті, ослаблення банківської системи через неспроможність повернути кредити, головним чином, фізичними особами. Для Національного банку така кредитно-боргова політика банків та їх позичальників обернулася втратою частини золотовалютних резервів, які центральний банк змушений був витратити з метою обмеження боргового тиску шляхом продажу валюти на аукціонах за заявками позичальників – фізичних осіб, та проведення інтервенцій з продажу іноземної валюти для цілей погашення та обслуговування зовнішнього боргу.

Українські банки в період кризи втратили можливість ефективно забезпечувати власну фінансову безпеку внаслідок ігнорування складних ризиків швидкого зростання кредитного портфеля. Національний

банк, виконуючи інституційну функцію кредитора останньої інстанції, був вимушений за участі уряду вдаватися до термінових фінансових заходів неринкового характеру, що, у свою чергу, ще більше відхилило траєкторію національного інституційного розвитку від критерію жорстких бюджетних обмежень. Найбільш небезпечним з цієї точки зору виглядає інституційний ефект прецеденту, коли разове рішення державної влади у винятковій ситуації породжує певні негативні очікування щодо можливості його повторення. Оскільки ніхто не може дати гарантії, що криза не повториться, то для ринкових суб'єктів природно очікувати вже апробованого заходу задля спасіння банківської системи. Це розхолоджує учасників ринку банківських послуг і може знову штовхнути їх на фінансово безвідповідальні кредитні рішення.

Національний банк, вживаючи екстрених заходів з рефінансування банків, повинен пам'ятати про цю загрозу і скорегувати свої середньострокову стратегію щодо розвитку банківської системи таким чином, щоб забезпечити адекватне вирішення актуальних і перспективних інституційних завдань. Банківські нормативи, система нагляду, професійні вимоги треба формувати з урахуванням суттєвого ускладнення внутрішнього та зовнішнього середовищ банківської системи України. Необхідно привести до взаємної відповідності повноваження, ресурси, технології, правила таким чином, щоб межі та фінансово-економічний зміст доступних ресурсів, рішень та відповідальності були адекватні сфері дії відповідних правил і вимог.

Висновки. Банківська система як інституційне явище пов'язана з соціально-економічною та інституційною динамікою українського суспільства. Критеріями формування інституційно стійкої структури банківської системи є спроможність не лише ефективно задовольняти національний попит на банківські послуги, а ще й сприяти розвитку інститутів в інших сферах економіки і суспільства, інтеграції в глобальний технологічний, інституційний та фінансовий простір. Банківська система являє собою інституційний феномен високого рівня, який поєднує в собі як прості інституційні підвалини ринкової системи, так і складні інституційні комплекси. Місце банків в інституційній системі суспільства може бути відображено за допомогою таких понять:

- *інституційна місія*, яка відображає потребу господарської системи у стабільній довірі до ринкових суб'єктів шляхом надання останнім чітких норм і гарантій платіжної дисципліни;
- *інституційний потенціал*, який відображає здатність банківської системи до створення умов довгострокової стійкості узгодженого функціонування небанківських інститутів ринку;

- *інституційний статус*, який відображає повноваження доступу до певного масиву суспільних ресурсів і відповідальність за їх використання у вигляді виключних прав банків на розрахунково-касові, кредитні та депозитні операції;
- *інституційна компетентність*, яка відображає здатність банків до ефективного функціонування у складному інституційному середовищі, що розвивається, та забезпечувати відповідні можливості для клієнтів банківської системи.

Послідовне врахування інституційних форм структуризації банківської системи дає можливість чіткого розподілу повноважень та відповідальності між трьома агрегованими суб'єктами: державою, банками та споживачами банківських послуг. Лише в рамках своїх інституційних повноважень ці суб'єкти можуть вважатися відповідальними за результати своїх рішень та своєї діяльності. У свою чергу, додержання інституційних повноважень та відповідальності є обов'язковою умовою ефективного структурування банківської системи.

Список літератури

1. Азаренкова, Г. Новий підхід до визначення оцінки фінансової стабільності розвитку банку [Текст] / Г. Азаренкова, О. Головка // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 9. – С. 18–22.
2. Барановський, О. Проблемні банки: виявлення і лікування [Текст] / О. Барановський // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 11. – С. 18–23.
3. Вовчак, О. Причини та наслідки впливу світової фінансової кризи на розвиток банківського і реального секторів економіки України [Текст] / О. Вовчак, Н. Поляк // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 8. – С. 22–27.
4. Гідулян, А. Державна фінансово-кредитна політика в площині розвитку банківської системи України [Текст] / А. Гідулян // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 10. – С. 35–38.
5. Гриценко, А. А. Особливості інституційної архітектури українського суспільства XXI століття [Текст] / А. А. Гриценко // Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / за ред. акад. НАН України В. М. Гейця. – К. : Ін-т екон. прогноз. ; Фенікс, 2003. – С. 155–171.
6. Гриценко, Р. А. Банківський нагляд в Україні: інституційні основи та удосконалення функціонування [Текст] / Р. А. Гриценко // Формування ринкової економіки в Україні: наук. зб. Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – № 8. – Львів : Інтереко, 2001. – С. 329–333.
7. Гриценко, Р. А. Структуризація та консолідація банківського сектора України [Текст] / Р. А. Гриценко // Вісник Національного банку України. – 2004. – № 4. – С. 4–8.
8. Грошово-кредитний ринок (поточні тенденції) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Fin_ryn/Pot_tend/index.htm.
9. Довгань, Ж. Фінансова стійкість банківських установ у період економічної кризи [Текст] / Ж. Довгань // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 4. – С. 20–23.